

Navbaxor RUSTAMOVA,

Samarqand viloyati pedagoglarni yangi metodikalarga o'rgatish milliy markazi o'qituvchisi, mustaqil ilmiy izlanuvchi

E-mail: d.xojamberdiyev@digital.uz

PhD D.Rasulova taqrizi asosida

THEORETICAL AND EMPIRICAL ANALYSIS OF THE CRITERIA INFLUENCING THE DEVELOPMENT OF A READING CULTURE IN FAMILIES

Аннотация

In our country, several scientific studies are being conducted in research institutions and various organizations to shape young people's curiosity for knowledge, encourage youth and parents to demonstrate positive attitudes toward books, and serve as role models for children. These studies aim to develop strategies and methodologies for implementing such practices. This article presents an analysis of scientific research results aimed at developing criteria for promoting family reading culture.

Key words: Family, community, reading, book, readership, parents, children, reading culture, respondent, family relationships, pedagogy.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ И ЭМПИРИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ КРИТЕРИЕВ, ВЛИЯЮЩИХ НА РАЗВИТИЕ КУЛЬТУРЫ ЧТЕНИЯ В СЕМЬЯХ

Аннотация

В нашей республике научно-исследовательские учреждения, различные организации и ведомства проводят ряд научных исследований, направленных на разработку стратегий и методов развития интереса к знаниям у молодежи, на формирование у молодежи и родителей позитивного отношения к книгам, на то, чтобы быть примером для подражания. В данной статье также представлен анализ результатов научных исследований, организованных с целью разработки критериев развития семейного чтения.

Ключевые слова: Семья, махалля, чтение, книга, родители, дети, культура чтения, респондент, семейные отношения, педагогика.

OILALARDAGI KITOBXONLIK MADANIYATINI RIVOJLANTIRISHGA TA'SIR QILUVCHI MEZONLARNING NAZARIY VA EMPIRIK TAHLILI

Аннотация

Respublikamizda ilmiy tadqiqot mussasalari va turli tashkilotlar, idoralarda yoshlarning bilishga oid qiziqishlarini shakllantirish, yoshlar, ota-onalar o'zlarining kitobga nisbatan ijobiy munosabatlarini namoyon qilishlari va bolalarga o'rnak bo'lish strategiyalarini ishlab chiqish hamda uni amalga oshirish metodikalarini ishlab chiqish bo'yicha bir qator ilmiy tadqiqotlar olib borilmoqda. Ushbu maqolada ham oilaviy kitobxonlikni rivojlantirish mezonlarini ishlab chiqish maqsadida tashkil etilgan ilmiy tadqiqot natijalari tahlili keltirilgan.

Kalit so'zlar: Oila, mahalla, mutolaa, kitob, kitobxonlik, ota-ona, farzand, kitobxonlik madaniyati, respondent, oilaviy munosabat, pedagogika.

Kirish. Kitob o'qishga o'rgangan insonning ma'naviy dunyoqarashi keng, fikri teran bo'lib, atrofda yuz berayotgan voqea va hodisalar mohiyatini ongli ravishda tushunishga, xulosa chiqarishga harakat qiladi. Odatda, kitobxon yoshlar o'zlariga ishongan, tashabbuskor, fidoyi, vatanparvar hamda huquqiy, iqtisodiy, g'oyaviy, siyosiy bilimlarni egallagan ma'naviyat sohibi bo'ladi.

Shuning uchun ham Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev: "Agar kimdir, ma'naviyat masalasi – bu faqat Ma'naviyat markazi yoki tegishli vazirlik va idoralarning ishi, deb o'ylasa, xato qiladi. Bularning barchasi oldimizda turgan eng asosiy, eng muhim vazifalardan biridir", – dedi. Shuningdek, ma'naviy-ma'rifiy bilimlarni berishda ajdodlarimizning boy merosini va milliy qadriyatlarga asoslangan kuchli ma'naviyatni Yangi O'zbekistonni shakllantirishning mustahkam ustuni, deb atadi. Kitobxonlik madaniyatini oshirish usullari va metodlarini ishlab chiqish orqali jamiyat ma'naviyatini yanada rivojlantirish, yoshlarni Milliy ruhda, Vatanparvarlik ruhida tarbiyalash va milliylikimizni ular ongiga singdirish bugungi kunning asosiy muammolaridan biri bo'lib qolmoqda.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Barkamol avlodni voyaga yetkazishda kitobning tarbiyaviy ahamiyati beqiyos. Binobarin, aynan mutolaa insonga bilim va axborot beradi, uning ma'naviy olamini boyitadi. Yaxshi kitob eng murakkab savollarga javob topishda beminnat dastyor bo'ladi.

"NOP World" xalqaro reyting agentligi ma'lumotlariga ko'ra, dunyoda odamlar haftasiga 16,6 soat vaqtini televizor

ko'rishga sarflasa, 8,9 soatni kompyuter qarshisida o'tkazadi, 6,5 soatni esa mutolaa ajratadi. 2016 yilda haftasiga eng ko'p kitob o'qiydigan mamlakatlar ro'yxatida Hindiston - 10,7, Tailand - 9,4, Xitoy - 8, Filippin - 7,6, Chexiya - 7,4, Rossiya - 7,1, Shvesiya - 6,9, Fransiya - 6,9 va Vengriya - 6,8 soat bilan yuqori o'rinlarni egalladi. Qator agentliklarning jahonda kitobga bo'lgan talabni o'rganishi shuni ko'rsatdiki, so'nggi 30 yilda bir nomdagi kitob mahsulotlarini chiqarish uch baravar, adadi bo'yicha 4 baravar ko'paydi. Bugungi kunda dunyoda har yili qariyb bir million nomda kitoblar chop etiladi. Masalan, AQShda kishi boshiga 10 ta, Rossiyada 9,5 ta, Fransiya 5 ta, Xitoyda 3,5 ta kitob bosilmoqda [12].

Bu borada Jorj Barter: "Men doim jannat kutubxonaga o'xshagan joy bo'lsa kerak, deb o'ylayman", – deganida, u kitob o'qib huzurlanishni nazarda tutgan. Shunday odamlar borki, ular: "Bu kitobni 3 yoki 4 marta qayta o'qib chiqdim", – deydi. U shu kitobdan yuksak ma'naviyatni, komillikni, yetuk inson bo'lishni o'rganganligi uchun ham minnatdorligini bayon qiladi.

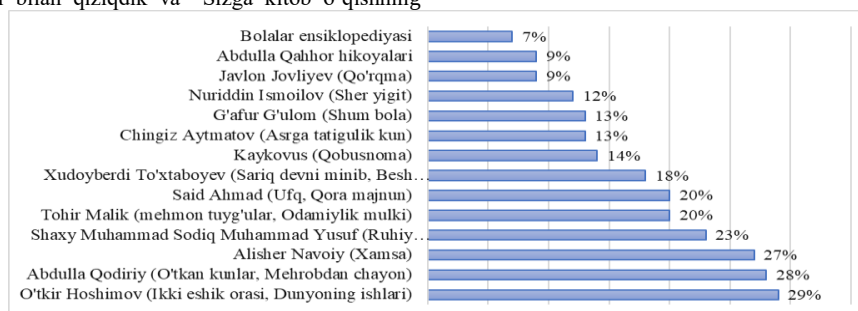
Tadqiqot metodologiyasi. Tadqiqot Respublikamizning Samarqand, Andijon, Qashqadaryo viloyatlari hamda Toshkent shahridagi mahallalarda jami 450 nafar aholi o'rtasida sotsiologik so'rov usuli orqali o'tkazildi. So'rov anketasi orqali turli savollar bilan murajaat qilindi. Asosiy maqsad aholi qiziqish va muammolarini o'rganishdan iborat.

Respublikamizda bugungi kunda kitobxonlik madaniyatini rivojlantirishga va kitob mahsulotlarini nashr etish va tarqatish tizimini takomillashtirishga alohida e'tibor

qaratilmoqda. Darhaqiqat, aholini kitob mutolaasiga qiziqtirishda kitobning muallifi, uning mazmuni hamda tashqi ko'rinishi ham muhim ahamiyat kasb etadi. Bu borada respondentlarning fikrini o'rganish maqsadida "Kitob o'qish uchun adabiyotlarni tanlashda qaysi jihatlarga e'tibor qaratasiz?" degan savol bilan murojaat qildik. So'rovda ishtirok etganlarning 49 foiz kitobni tanlashda avvalo, uning muallifiga e'tibor qaratishini, 24 foiz boshqalarning tavsiyasi orqali, 9 foiz reklama qilingan kitoblarni, 5 foiz respondent esa kitobning tashqi dizayniga e'tibor qaratishar ekan. Respondentlarning javoblaridan xulosa qilish mumkinki, kitob tanlashda uning muallifi va tanishlarining tavsiyasi muhim ahamiyat kasb etmoqda. Bu borada kutubxona mutaxassislari hamda adabiyotshunoslarning mahallalarda aholi o'rtasida yangi nashrdan chiqqan kitoblarning taqdimotiga bag'ishlangan davra suhbatlari, uchrashuvlar hamda ommaviy axborot vositalari orqali (televizor, radio va ijtimoiy tarmoqlarda) yangi chop etilgan adabiyotlarning reklamasini yo'lga qo'yish lozim. Bugungi kunda kitob mutolaa qilishning zamonaviy usullari ham ommalashib bormoqda. Har qanday ma'lumot yoki manbalarni internetdan elektron shaklda topish hamda yuklab olish mumkin. Shu maqsadda hozirda aholi kitob mutolaa qilishda asosan qaysi shakldan foydanishi bilan qiziqdik va "Sizga kitob o'qishning

qaysi shakli ma'qul?" degan savol bilan murojaat qildik. Respondentlarning 81 foizi hamon bosma shakldagi kitoblarni o'qishni afzal ko'rishini, 13 foizi elektron hamda 6 foizi audio shakldagi kitoblarni o'qishini ta'kidlab o'tishgan.

So'rovnoma eng dolzarb savollardan biri, "Yurtimizdagi qaysi adiblarning asarlarini sevib o'qiyasiz?" degan savolga respondentlarimizning javoblari quyidagicha bo'ldi. 29 foiz respondentlar O'tkir Hoshimov "Ikki eshik orasi", "Dunyoning ishlari", "Nur borki, soya bor", 28 foizi Abdulla Qodiriy "O'tkan kunlar", "Mehrobdan chayon", 27 foizi Alisher Navoiy "Xamsa" dostoni, g'azallarini, 23 foizi Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusufning "Ruhiiy tarbiya", "Ijtimoiy odoblar" asarini, 20 foizi Toxir Malik "Shaytanat", "Odamiylik mulki", "Mehmon tuyg'ular", Said Ahmad "Ufq", "Qora Majnun", 18 foizi Xudoyberdi To'xtaboev "Sariq devni minib", "Besh bolali yigitcha", 14 foizi Kaykovus "Qobusnoma", 13 foizi Chingiz Aytmatov "Asrni qaritgan kun", G'afur G'ulom "Shum bola", 12 foizi Nuriddin Ismoilov "Sher yigit", 9 foizi Javlon Jovliev "Qo'rqma", Abdulla Qahhor hikoyalari, 7 foizi "Bolalar ensiklopediyasi" kabi asar va kitoblarni mutolaa qilishini ma'lum qilishgan. (1-rasm)

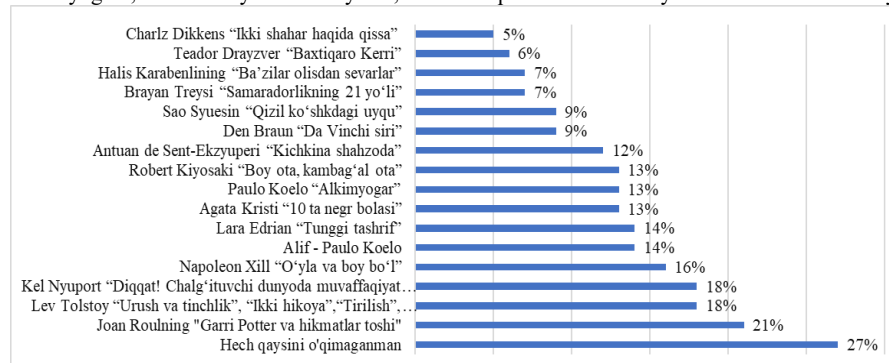

1-rasm. "Yurtimizdagi qaysi adiblarning asarlarini sevib o'qiyasiz?" savoliga berilgan javoblar (% hisobida)

Mutolaa madaniyatining rivojlanishida jahon adabiyoti durdonalari ham muhim o'rin tutadi. Bu borada respondentlarning jahon adabiyoti durdonalariga qiziqishini aniqlash maqsadida "Jahon adabiyotidan kimlarni asarlarni sevib o'qiyasiz?" degan savol bilan murojaat qildik va quyidagi javoblarni oldik.

Respondentlarning 21 foizi Joan Rouling "Garri Potter va hikmatlar toshi", 18 foizi Lev Tolstoy "Urush va tinchlik", "Ikki hikoya", "Tirilish", "Bolalar uchun hikoyalar", Kel Nyuport "Diqqat! Chalg'ituvchi dunyoda muvaffaqiyat sirlari", 16 foizi Napoleon Xill "O'yla va boy bo'l", 14 foizi Alif - Paulo Koelo, Lara Edrian "Tunggi tashrif", 13 foizi Agata Kristi "10 ta negr bolasi", Paulo Koelo "Alkimyogar", Robert Kiyosaki "Boy ota,

kambag'al ota", 12 foizi Antuan de Sent-Ekzyuperi "Kichkina shahzoda", 9 foizi Den Braun "Da Vinchi siri", Sao Syuesin "Qizil ko'shkda uyqu", 7 foizi Brayan Treysi "Samaradorlikning 21 yo'li", Halis Karabenlining "Ba'zilar olisdan sevarlar", 6 foizi Teador Drayzver "Baxtiqaro Kerri", 5 foizi Charlz Dikkens "Ikki shahar haqida qissa" asarlarini o'qishini qayd etib o'tgan. Shuningdek, respondentlarning 27 foizi hech qanday jahon adabiyoti asarlarini o'qimasligi bildirib o'tishgan. So'rovnoma olingan javoblardan shunday xulosaga kelish mumkinki, kitobxonlarning jahon adabiyotini ham mutolaa qilishga bo'lgan qiziqishlarini oshirishga va bu borada targ'ibot-tashviqot ishlarini kuchaytirish lozim deb hisoblaymiz. (2-rasm)

2-rasm. "Jahon adabiyotidan kimlarni asarlarni sevib o'qiyasiz?" savoliga berilgan javoblar (% hisobida)

Respondentlarga "Shaxsiy kutubxonangiz bormi?" degan navbatdagi savol bilan murojaat qilganimizda 58 foiz respondentlarning shaxsiy kutubxonasi mavjud bo'lib, ularning 23 foizida, 50 tagacha, 12 foizida 100 tagacha 7 foizida 500 tagacha kitob fondi mavjudligi qayd etib o'tishgan. Respondentlarning 35 foizida shaxsiy kutubxona mavjud emas. 7 foiz respondentlar javob berishga qiynalishini bildirib o'tganlar.

Shaxsiy kutubxona tashkil etish va kitob fondini boyitib borishda shahar va qishloqda istiqomat qiluvchi respondentlar o'rtasida farq kuzatilganligini ko'rish mumkin. 19 foiz shaharda istiqomat qiluvchi respondentlar shaxsiy kutubxonasi mavjud ekanligini bildirishgan bo'lsa, 45 foiz qishloqda istiqomat qiluvchi

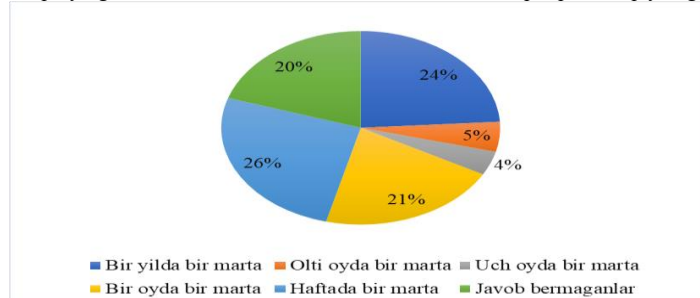
respondentlar shaxsiy kutubxonasi mavjud emasligini qayd etib o'tishgan. Ushbu savolga javob bermaganlar orasida qishloqda yashovchi respondentlar ko'pchilik bo'lib, 6 foizni tashkil etdi.

Kitobxonlik madaniyati-shaxsning o'z kuch-quvvati, imkoniyatlari, qiziqishlarini kitob o'qishga safarbar qilishining muayyan darajasidir. O'quvchilarda o'z o'quv faoliyatlarini davomida kitob o'qish, uni tahlil qilish va mazkur asar haqidagi o'z fikrlarini bayon etish kabi ko'nikmalar shakllanadi. Kitobxonlik madaniyati mazkur sohada o'quvchining yetukligini ham ifodalaydi. Kitobxonlik madaniyati - rivojlangan tamaddunlar davrida butun insoniyatga xos bo'lgan ma'rifiy-talimiy hodisadir. U ta'lim-tarbiya natijasida o'quvchida hosil

qilinadigan ko'nikmalar, qiziqishlar, ijodiy imkoniyatlarni ham ifodalaydi [11].

Mahallalarda kitobxonlikni rivojlantirishda kutubxona va undagi kitob fondlari muhim rol o'ynaydi. Shu maqsadda respondentlarga "Siz istiqomat qilayotgan joyda kutubxona mavjudmi?" degan savol bilan murojaat qildik. 19 foiz respondentlar o'zlari istiqomat qilayotgan mahallada kutubxona

bor, 27 foiz respondentlar o'zlari yashayotgan mahalla yoki tuman markazida kutubxona bo'lsa kerak, lekin meni xabarim yo'q, 26 foiz respondentlar tahsil olayotgan maktab yoki litseyida, ish joyida kutubxona mavjudligini ta'kidlab o'tishgan. Kitob o'qishning virtual shakllari ommalashib borayotgan davrda kitobxonalarning kutubxonalarga qancha vaqtda tashrif buyurib turishlari bilan qiziqdik va quyidagi natijalarni oldik. (3-rasm)

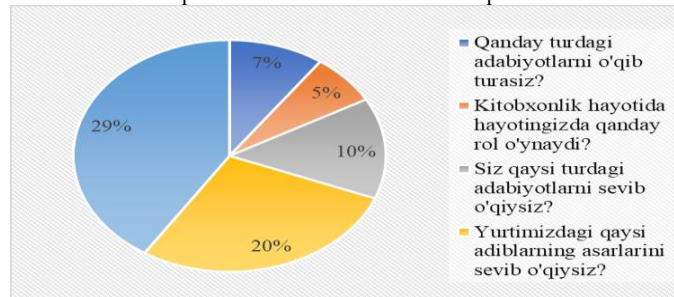
3-rasm. "Qancha muddatda kutubxonaga borib turasiz?" savoliga berilgan javoblar (% hisobida)

Respondentlarning 26 foizi haftada bir marta, 21 foizi bir oyda bir marta, 20 foizi bir yilda bir marta, 9 foizi uch, olti oyda bir marta tashrif buyurishlarini ta'kidlab o'tishgan. Shuningdek, 20 foiz respondentlar javob berishga qiyinalishini aytib o'tishgan.

Mamlakatimizdagi barcha oilalarda kutubxonalarni tashkil etish bo'yicha davlatimiz tomonidan islohotlar amalga oshirilib kelinmoqda. Lekin, hozirda mahallalardagi kutubxonalar faoliyati qay darajada, ularning faoliyatidan aholimiz qoniqayaptimi degan savol hammamizga qiziq. Shu boisdan, respondentlarga "Sizni o'z yashash joyingizdagi kutubxonalar faoliyati qoniqtiradimi?" degan navbatdagi savol bilan murojaat qildik va quyidagi natijalarni oldik. 32 foiz respondentlar kutubxonalar faoliyatidan qoniqsa, 28 foizi yo'q qoniqtirmaydi, 27 foizi esa javob berishga qiyinalaman degan javoblarni bildirib o'tishgan.

Odamlar kitob o'qishlari uchun o'zlari izlagan yoki yangi nashr etilgan kitoblarni tez va oson topishni xohlaydilar. Agar o'zlari hohlagan kitobni topishga qiynalsa, kitobxonda mutolaaga bo'lgan ishtiyoq susayishi mumkin. Shu maqsadda odamlar

kitoblarni topishda ko'proq qacarlarga yoki kimlarga murojaat qilishi bilan qiziqdik va quyidagi natijalarni oldik. 27 foiz respondent o'zlariga kerak bo'lgan yoki yangi nashr etilgan kitoblarni internet manbalaridan, 25 foizi kitob do'konlaridan, 13 foizi do'stlari va tanishlaridan, 11 foizi kutubxonalardan olishini ta'kidlashgan. Respondentlarga "Qanday turdagi adabiyotlarni o'qib turasiz?", "Kitobxonlik hayotingizda qanday rol o'ynaydi?", "Siz qaysi turdagi adabiyotlarni sevib o'qiyasiz?", "Yurtimizdagi qaysi adiblarning asarlarini sevib o'qiyasiz?", "Jahon adabiyotidan kimlarni asarlarni sevib o'qiyasiz?" degan mazmundagi aniq savollar bilan ularning kitobxonlik borasidagi bilimlarini o'rganishga qaratilgan savollarga javob berishga qiyinalishini yoki umuman kitob o'qimayman, hech qaysini o'qimaganman degan mazmundagi javoblarni berishgan. Ushbu savollarga berilgan javoblardan shunday xulosa qilish mumkinki, respondentlar kitob va kitobxonlikka ma'naviy qadriyat sifatida yondashib, ijobiy munosabatda bo'lishlariga qaramasdan, respondentlarning kitobxonlikka bo'lgan qiziqishlari sustligi, kitob o'qimasligi hamda befarq ekanliklari ma'lum bo'ldi (4-rasm).

4-rasm. "Kitoblar o'qishga qiziqish sustligi hamda anketa savollariga befarq respondentlar?" savoliga berilgan javoblar (% hisobida)

Tahlil va natijalar. Mazkur tadqiqot asosida bugungi kunda mahallalarda aholi o'rtasida kitobxonlikni yanada rivojlantirish maqsadida quyidagi takliflarni amalga oshirish tavsiya qilinmoqda: Mahallalarda kitobxonlik madaniyatini targ'ib etishga qaratilgan chora-tadbirlar rejasini ishlab chiqish; mahalliy xokimliklar davlat xususiy sherikchilik tamoyili asosida o'z hududidagi barcha mahallalarda zamon talablari asosida kutubxonalarni tashkil etish, mavjudlarini internet bilan ta'minlash, kitob fondini boyitish, kitobxonlarga qulay sharoitlar yaratish; mahalla hududida joylashgan tashkilot va idoralar, ta'lim muassasalarida kutubxonalar tashkil etish, mavjudlarining kitob fondini boyitishga uslubiy ko'maklashish; mahallalarda kitobxonlik madaniyatini vertikal asoslarda emas, balki gorizontal asoslarda, ya'ni "ota kitobxon- bola kitobxon," "o'qituvchi kitobxon- o'quvchi kitobxon," "aka kitobxon- uka kitobxon" tarzidagi yondashuvni, ya'ni ibrat omilini qo'llash orqali targ'ibotini kuchaytirish; kitobxonlik madaniyatini oshirishni avvalo oiladan boshlash, odamlarning oilaviy kutubxonaga tashrif buyurishlarini hamda oilaviy mutolaani targ'ib qilish bo'yicha tashviqot ishlarini yanada kuchaytirish;

Xulosa va takliflar. "Oilalarda kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish muammolari va uning yechimlari" mavzusidagi

sotsiologik tadqiqot tahlili natijalari quyidagicha xulosa qilishga imkon berdi.

O'tkazilgan so'rov natijalarini tahlil qilish bizga mahallalarda aholining kitobxonlikka bo'lgan munosabatidagi ayrim tendensiyalarni aniqlash imkonini berdi. O'tkazilgan so'rov natijalariga ko'ra, aholining kitob mutolaa qilishga bo'lgan qiziqishlari birmuncha susaygan. Hozirda odamlar ko'proq kundalik hayotda oilaning moddiy ta'minoti, ko'proq ijtimoiy kapital to'plash kabi maishiy muammolar bilan ko'proq to'qnash kelmoqda. Elektron resurslar va elektron kitoblar evaziga aholining kitobga bo'lgan qiziqishi yaxshi darajada saqlanib qolinishiga erishilmoqda. Demak axborot texnologiyalarini ko'llagan holda kitob targ'ibotlari va reklamalarini ko'paytirishimiz lozim.

Yoshlarga kitobxonlikni qadriyat darajasida qadrlashlariga, ularning kitob mutolaa qilishga befarq bo'lmasliklariga oila boshliqlari na'muna bo'lishini taminlash lozim. Bugungi kunda aholi o'rtasida fantastik va detektiv janrdagi adabiyotlarga qiziqish yuqori bo'lsa, klassik adabiyotlar va xalq og'zaki ijodiga qiziqishi birmuncha sust ekanligini ko'rish mumkin. Yoshlarni milliy ruhda tarbiyalashda biz ko'proq mumtoz adabiyotlardan foydalanishimiz maqsadga muvofiq.

Aholi o'rtasida kutubxonalarning ta'lim-tarbiya maskani sifatida rolini saqlab qolishga erishish maqsadida kutubxonalar ham o'z

faoliyatida kitob o'qishning zamonaviy usullarini tatbiq etishga e'tibor qaratishi lozim.

ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Oila Kodeksi: - Toshkent: "Adolat" milliy huquqiy markazi, 2021.
2. Mirziyoev Sh.M. Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik - har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. – T.: O'zbekiston, 2017.
3. O'zbekiston Respublikasining 2019 yil 2 sentyabr "Xotin-qizlarni tazyiq va zo'ravonlikdan himoya qilish to'g'risida"gi O'RQ-561-son Qonuni <https://lex.uz/docs/4494709>
4. O'zbekiston Respublikasining 2019-yil-2 sentyabrdagi "Xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlar kafolatlari to'g'risida"gi O'RQ-562-sonli Qonuni. <https://lex.uz/docs/4494849>
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 7-fevraldagi "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi PF-4947-sonli Farmoni <https://lex.uz/docs/3107036>
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 18-fevraldagi "Jamiyatda ijtimoiy-manaviy muhitni sog'lomlashtirish, mahalla institutini yanada qo'llab-quvvatlash hamda oila va xotin-qizlar bilan ishlash tizimini yangi darajaga olib chiqish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-5938-son Farmoni <https://lex.uz/docs/4740345>
7. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Oila va xotin-qizlarni tizimli qo'llab-quvvatlashga doir ishlarni yanada jadallashtirish chora-tadbirlari to'g'risida" gi PF-87-sonli Farmoni. <https://lex.uz/docs/5899498>
8. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 18-fevraldagi "O'zbekiston Respublikasi Mahalla va oilani qo'llab-quvvatlash vazirligi faoliyatini tashkil etish to'g'risida"gi PQ-4602-son Qarori [https://lex.uz/ru/docs/4740335?](https://lex.uz/ru/docs/4740335?ONDATE2=20.01.2022&action=compare)
9. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Oila va xotin-qizlar davlat qo'mitasi faoliyatini tashkil etish to'g'risida"gi PQ-146-son qarori (2022-yil 1-mart) <https://lex.uz/ru/docs/5884084>
10. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 27-iyundagi "O'zbekiston Respublikasida oila institutini mustahkamlash kontseptsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PQ-3808-son qarori. <https://lex.uz/docs/3797625>.
11. Abdulla Qodiriy nomli toshkent davlat madaniyat Instituti Yoqutxon Qayumxo'jaeva o'quvchilarning kitobxonlik madaniyatini shakllantirish imkoniyatlari 2017 toshkent 103-bet darslik
12. Ishmuxamedov R.J., Yuldashev M. Ta'lim va tarbiyada innovatsion pedagogik texnologiyalar. – T.: «Nihol» nashriyoti, 2013, 2016.–279b.